

CARLO VALLAURI

I PARTITI D'ITALIA DA DE GASPERI A BERLUSCONI

(Olaszország politikai pártjai De Gasperitől Berlusconiig)

Roma, Gangemi Editore, 1994. 236 p.

Az utóbbi években a történeti és a politológiai irodalomban kevés jót írtak le Olaszország 1945 utáni alkotmányos-politikai rendjéről, a világ élvonalába éppen az 1947–1987 közötti négy évtized során betört olasz társadalom és gazdaság intézményi burkáról. A szerteágazó, felháborodást keltő és illúziókat romboló nagy korrupciós ügyek árnyékában kell ahhoz bizonyos merészség, hogy valaki anélkül menjen el az Első Köztársaság teteme mellett, hogy belerúgna. Még a tárgyyszerű, szikár elemzés is bizonyos fokú felülemelkedettséget kíván.

Vallauri könyve az utóbbi kategóriába sorolható. Tárgyát tekintve az utóbbi fél évszázad fő olaszországi politikai protagonistáinak, a pártoknak a pályafutását ismerteti. Mint ismeretes, az irodalom ezt az országot erre az időszakra nézve – Pietro Scoppola szavaival – „a pártok köztársaságának” nevezi, utalva arra a kiemelt szerepre, amellyel az 1948. január 1-jén életbe lépett olasz alkotmány ruházta föl a pártokat.

A kötet több adatrögzítő útbaigazítónál. A szerző történész vénját nyilvánvalóvá teszi, hogy a politikai pártokat nem alfabetikus sorrendben, nem is nagyságrendben, hanem (nagyjából) történeti felbukkanásuk sorrendjében tárgyalja. Így kerülnek az élre a liberálisok, majd a republikánusok, a populárik, a szocialisták. Látszólag egymás mellé rakott szervezettörténeteket olvashatunk, ám valójában sokkal többről van szó. Megismerjük az egyes pártok eszmei alapjait, programjuk formálódását, belső ábramataik harcait, ezek változó erőviszonyait, szinte kongresszusról kongresszusra, választásról választásra.

A kongresszusok kiemelt szerepe Vallaurinál nem véletlen (a megfelelő kézikönyvek híján sziszifuszi munka sorban összegereblyézni őket, tehát hézagpótló munkát végzett a szerző). Olaszországban minden párt belső harcok közepette élte meg ezt a korszakot. Egyetlen párt sem volt, amelyet a valós körülmények viharos változása ne kényszerített volna arra, hogy eredeti, „vegytiszta” programjai helyett a realitáshoz igazodó, az alapelvekkel olykor keményen ütköző kompromisszumos taktikát, választási programokat alkalmazzon. Ebből eleve adódott, hogy az *aggiornamento* hívei és az „*ösi értékek*” őrzői heves ütközetekben mérték össze az erejüket, alakították ki a politikai irányvonalat, hol az egyik, hol a másik szempont túlsúlyával, rendszerint valamely kiegyenlítő szándékú centrum közvetítésével. Vallauri ezt a folyamatot tartja szem előtt a kongresszusoknak, az említett összecsapások fő színhelyeinek a nyomon követésével.

A másik, ami a kötetben érdekes, az egyes pártok vezető személyiségeinek felvillantása. Végül is az ő meggyőző erejükön (többek esetében akár karizmát is emlegethetünk) múltott, hogy egy adott párt tagsága, szavazótáborra mennyire követte a vezetés által választott utat, amely a megszokottból gyakran vezetett az ismeretlenbe. Hogy csak a két legjelentősebb személyiséget említsük: De Gasperinek, a kistulajdonos pártoló szociális katolicizmus hívének például (saját pártja Vanoni vezette közigazdászaival viatkozva) egy mindinkább monopolizálódó nagyvállalati struktúra kiépülését kellett menedzselnie, az állami beavatkozásnak a szintén nem ideológiakonform módszereit alkalmazva. A kommunista Togliattinak sem volt könnyű dolga, míg megértette híveivel, hogy az ellenállásban merészen forogott fegyvereiket a nyugati geopolitikai helyzetben nem fordíthatják a fasizmus kiépülésében és működtetésében kétségkívül kompromittált gazdasági és politikai elit ellen, hanem engedelmesen be kell vinniük a hadsereg raktáriba. Vallauri úgy válogatja ki a neveket, hogy szinte egyetlen jelentősebb pártvezető sem hiányzik azon a ponton, ahol jelentősebb szerepet játszott.

A szerző nagyon biztos kézzel vezet bennünket a változó politikai terepen. Nem áll meg a pártrendszer fél évszázadon át meghökkentően állandó szubjektumainál, amelyek az 1990-es években ugyanilyen meghökkentő sebességgel tűntek el, vagy öltöttek merőben más formákat. (Nemcsak a két főszereplő, a *Democrazia Cristiana* és a kommunista párt szűnt meg régi formájában, de a 103 éves szocialista pártot, vagy a *Risorgimento* fő politikai szülöttét, a liberális pártot is hiába keresszük. Csak egyes nemzetiségi szervezetek – a Val d’Aostai Unió, a Dél-tiroli Néppárt – mutatnak tanulságos állandóságot.)

Vallauri szinte a tegnapi követi a pártszerkezet átalakulását. Megvizsgálja az Első Köztársaság politikai rendszerének bomlástermékeiként keletkezett új formációkat, a regionális ligákat, a zöld szervezeteket, a mafiaellenes képződményeket. Áttekinti a nem pártjellegű alakulatokat, pl. az olasz politikában mindig fontos szakszervezeteket és békemozgalmakat is. Vizsgálja az „új jobboldal” 1990 utáni formálódását, az üstökös-ként felívelő (bár az utóbbi időben hanyatlani látszó) északi szeparatizmust, nem utolsósorban pedig Berlusconi volt miniszterelnök választási győzelmet érő *Forza Italia* (Hajrá, Itália!) pártját. „Hogyan volt képes – kérdezi – egy alig megszületett politikai képződmény ilyen messzhangzó sikert elérni olyan konszolidált pártokkal szemben, amelyek széles szervezeti hálózat és évtizedes tevékenységben formálódott vezetők birtokában voltak?” A szerző három pontban próbál erre válaszolni, amelyekhez persze újabbakat tehetünk.

Ha az olvasó ezek után úgy érzi, hogy a könyv száraz, a szokásosnál terjedelmesebb lexikonszócikkekkel áll, nagyot téved. Az igen lelkiismeretes „párttörténetek” rengeteg, részben a szakma számára is kevésbé ismert mozzanatot elevenítenek föl, történészi precizitással és kíméletlenséggel. Éppúgy fölidézi De Gasperi 1944. júliusi brancacciói beszédét, amelyben „Sztálin zsenijéről” szónokolt, mint az olasz kommunistáknak az első, 1979-es választási visszaesésük utáni heves belső vitáit, ahol végül is a „történelmi kompromisszum” új, a helyzetet nyilvánvalóan félreértő szűkebb értelmezését adták („összefogás a katolikus dolgozókkal”).

A könyv nagyon jól kezelhető. Nem tartalmaz kötet végi jegyzeteket, a szükséges tudnivalókat (az esemény dátumát, helyszínét stb.) a szövegbe iktatott zárójelben adja. Nincs következtetések elemző fejezete. A szerző szinte ollóval vágta el a kéziratot, az utolsó szervezetismertetés után. Ám elolvásása mégis arra ösztönzi a recenzt, hogy visszafeleljen. Nem a szerzőnek, aki erre nem szolgált rá, hanem a „döglött kutya”-t, az Első Köztársaságot felettébb könnyedén ostorozóknak. Történetileg ugyanis alighanem úgy áll a dolog, hogy a könyvben leírt, 45 éven át intakt, pártközpontú politikai intézményrendszer egy nagy történeti feladat elvégzé-

sének a munkaeszköze volt. Egy kínos, sok szociális és szellemi konfliktussal járó gazdasági felzárkózási folyamatot segített kihordani. Jól strukturált, számos ellenponttal biztosított szerkezete megakadályozta, hogy az egymásnak feszülő politikai erők összeesésükkel túlnőjenek azon a ponton, amelyen túl már az egész folyamat sikerét veszélyeztetnék.

Nem tudni, hogy a mostani politikai kavargás, amely még korántsem hozott létre hasonlóan stabil szerkezetet, képes lesz-e olyan pártstruktúra kialakítására, amely el tud hordani a hátán valamely ehhez mérhető történelmi vállalkozást.

Harsányi Iván